

UN AȘEZĂMÂNT REGAL: Fundatia pentru Literatură și Artă „REGELE CAROL al II-lea“

Petruța BURLACU

Potrivit unei vechi și bune tradiții, regii României s-au preocupat de problemele culturale ale țării, urmărind să ofere un sprijin eficient culturii românești. În București, Iași și Cluj au luat ființă fundații și așezăminte regale consacrate menținerii și încurajării creației culturale.

În București, fondul de carte al Bibliotecii Universitare „Carol I“, devenită Biblioteca Centrală Universitară a făcut obiect de studiu pentru mulți studenți și profesori, iar Editura Fundației pentru Literatură și Artă a dat la iveală cărți valoroase pentru toate domeniile. Tot de numele acestei fundații se leagă și apariția unei publicații periodice care vreme de 13 ani s-a impus ca una dintre cele mai bune în contextul vieții culturale bucureștene.

La conducerea acestor așezăminte regale au fost numite personalități recunoscute ale culturii românești care cunoșteau îndeaproape necesitățile acestora și au orientat cu competență activitatea fundațiilor regale spre domenii care aveau nevoie de sprijin și spre manifestări de reală valoare pentru cultura românească.

Deschizătorul acestui drum a fost primul rege al României, Carol I.

Cu ocazia împlinirii a 25 de ani de la venirea sa pe tron, regele Carol I și-a exprimat dorința înfăptuirii unui așezământ care să servească tinerimii universitare¹. Pentru construirea acestui așezământ regele donează din patrimoniul Casei Regale o suprafață de teren de 1 200 mp, situată în fața Palatului Regal, precum și suma de 200 000 lei².

Fundația Universitatea „Carol I“ a fost construită între anii 1891–1895. Biblioteca universitară „Carol I“ a oferit studenților de la toate facultățile un sprijin important în întocmirea lucrărilor de specialitate, tezelor de licență și doctorat. Primul fond al bibliotecii a fost format din donațiile regelui Carol I, ale familiei regale și ale unor instituții particulare și de stat: Academia Română, Casa Școalelor etc. Prin intermediul Fundației „Carol I“ studenții merituosi și lipsiți de mijloace materiale puteau beneficia de subvenții și burse de studii.

Încurajarea și educarea culturală a tineretului au reprezentat preocupări primordiale și pentru alte fundații regale, precum Fundația „Principele Carol“ și Fundația culturală „Regele Ferdinand I“. Cea dintâi a luat ființă în 1921 și a fost concepută pentru educarea tinerilor trecuți de 16 ani, ca o pregătire în continuarea școlii. Fundația a organizat expoziții de cărți românești, a realizat ieșiri din țară pentru concerte în străinătate ale formației corale a Filarmonicii³.

¹ Al. Tzigara Samurcas, *Fundația Universitatea „Carol I“ (1891–1931)*, București, 1933, p. 7.

² *Ibidem*, p. 9.

³ Emanoil Bucuta, *Așezăminte regesti, „Zece ani de domnie ai Majestății Sale Regale Carol al II-lea“*, București, 1940, vol. I, p. 347.

Cu prilejul împlinirii a 60 de ani de viață, regele Ferdinand a înființat în capitala Moldovei Fundația Culturală „Regele Ferdinand”⁴.

Cu prilejul împlinirii a 10 ani de la deschiderea Universității din Cluj, regele Carol al II-lea a pus bazele în acest oraș a Institutului de cercetări științifice „Carol al II-lea”, institut care urmărea dezvoltarea științelor naturale și pozitive, sprijinirea cercetărilor experimentale, permițând încercarea invențiilor cu imediată aplicabilitate. În anul 1933 regele a inaugurat Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol al II-lea”, care venea să completeze în ansamblul vieții culturale românești activitatea și opera celorlalte așezăminte întemeiate prin grija regalității față de cultura românească⁵.

Potrivit Regulamentului de organizare și funcționare, această fundație era un stabiliment de utilitate publică, cu sediul în București, Bulevardul Lascăr Catargiu nr. 39.

Fundația pentru Literatură și Artă a fost organizată pe mai multe secțiuni: Editură, Muzică și Arte Plastice, Contabilitate. Directorul și funcționarii Fundației erau numiți de rege.

Fondurile Fundației proveneau din înzestrări regale, eventuale subvenții de la stat și din venituri proprii. Bugetul și gestiunea erau verificate și aprobate de Uniunea Fudațiilor Regale, organism creat în aprilie 1933 cu scopul acordării și supravegherii activității tuturor fundațiilor regale⁶.

Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol al II-lea” s-a impus în epocă îndeosebi prin activitatea editorială, care a fost structurată pe serii, colecții, biblioteci, ceea ce constituia în acea vreme o adevărată inovație pentru cultura română, deschizând posibilități de cuprindere cât mai largă a mișcării culturale și artistice române din trecut și contemporaneitate. Au fost create „edițiile critice” care acordau, pentru prima oară la noi, o atenție deosebită acurateții textului clasic. Au fost publicate edițiile I. H. Rădulescu, N. Bălcescu, I. L. Caragiale, B. P. Hașdeu. S-au editat operele unor scriitori ieșiți din circulația vremii, ca Mihai Săulescu și Anghel Demetrescu.

Pentru scriitorii contemporani au fost create edițiile de autor, iar pentru cartea de știință și filosofie, biblioteci și colecții specifice.

S-a creat un buget special pentru publicarea lucrărilor de interes național. Pentru încurajarea tinerilor scriitori s-a instituit un premiu anual, acordat de o comisie consacrată⁷.

Primele colecții create au fost „Biblioteca Energia” și „Biblioteca Enciclopedică”; în cea dintâi au fost tipărite cărți destinate, în special, tineretului, în cea de-a doua s-a urmărit a se pune la îndemâna tuturor cunoștințe și informații de o înaltă popularizare a științei⁸. Aici au apărut primele volume din „Istoria românilor” a lui C. C. Giurescu și primele două volume din „Istoria limbii române” semnate de Alexandru Rosetti. În colecția „Scriitori români contemporani” au fost publicate operele celor mai reprezentativi scriitori români: Paul Zarifopol, Perpessicius,

⁴ Legi, *Regulamente, Statute* – Fundațiunea „Regele Ferdinand”, Tipăritura Bucovina I. E. Toroutiu, București.

⁵ Petru Comarnescu, *Fundațiile Culturale Romane*, în „Revista Fundațiilor Regale”, an VII, nr. 6, p. 783.

⁶ *Regulament de organizare și funcționare a Fundației pentru Literatură și Artă „Regele Carol al II-lea”*, în „Monitorul Oficial”, nr. 1130 din 15 aprilie 1934.

⁷ *Interviu cu Alexandru Rosetti* în Ileana Corbea, Nicolae Florescu, „Biografii posibile”, Ed. Eminescu, 1976, p. 199.

⁸ Petru Comarnescu, *Înțelesul și actualitatea Bibliotecii Energia*, în R.F.R., an VII, nr. 2, p. 439.

G. Călinescu. Pentru cunoașterea lucrărilor de mare valoare ale literaturii străine a fost organizată „Biblioteca Scriitorilor Străini Contemporani”. A existat o colecție care conținea descrieri literare ale orașelor din România și o colecție ce îngloba studii ale artiștilor români.

Pentru cei preocupați de problemele gândirii contemporane a fost creată „Biblioteca de Filosofie Română” unde au fost publicate operele gânditorilor români reprezentativi: D. D. Roșca, T. Vianu, M. Eliade, L. Blaga, P. P. Negulescu, M. Ralea.

Colecția „Biblioteca Documentară” a publicat scrisori și memorii, iar „Biblioteca Informativă” a publicat anuare, dicționare și manuale.

Un rol important în activitatea editorială a Fundației l-a avut directorul acesteia, lingvistul și filologul Alexandru Rosetti, care și-a format un colectiv de scriitori pricepuți din care au făcut parte: Perpessicius, Camil Petrescu, Virgil Teodorescu ș.a.⁹

Bugetul mai mare de care dispunea această fundație i-a permis să editeze o serie de lucrări care erau refuzate de alte edituri pe motiv că nu aduceau profituri mari. A fost pusă în circulație, în bibliotecile cititorilor și ale bibliofililor, în rafturile librăriilor, pe prețuri mai mici decât costul luxoasei lor prezentări, o imensă bibliografie¹⁰. Au apărut astfel opera lui N. Bălcescu în îngrijirea lui Gh. Zane, lucrările lui B. P. Hașdeu în îngrijirea lui M. Eliade. S-a început monumentală ediție Eminescu datorată lui Perpessicius, precum și prima ediție a Bibliei în traducerea datorată lui Gala Galaction și Vasile Radu.

Au fost tipărite la Fundație și lucrările premiate ale tinerilor scriitori: Eugen Jebeleanu, Constantin Noica, Dragoș Vrânceanu¹¹.

Un alt aspect al implicării Fundației pentru Literatură și Artă în viața culturală îl reprezintă apariția sub egida acesteia a unei reviste care a fost apreciată în epocă ca una dintre cele mai bune publicații periodice a vieții bucureștene interbelice. Aceste calificative își află justificarea în conținutul problematicii abordate, precum și în numele celor care semnează în paginile revistei. Beneficiind de fondurile Fundației regale, revista se bucură de o situație materială foarte bună care îi permite o stabilitate a aparițiilor, un spațiu corespunzător unei reviste cu profil cultural, științific, plata regulată și substanțială a colaboratorilor¹².

Primul număr al „Revistei Fundațiilor Regale” (R.F.R.) a apărut în ianuarie 1934.

Numerele publicate până în 1938 oferă perspectiva diversă a planurilor de cultură reprezentate: economie, politică, sociologie, știință și lingvistică, filosofie și estetică, arte plastice, muzică și istorie literară. Autori reprezentativi ai gândirii și științei naționale semnează multe dintre articolele revistei: N. Iorga, C. Rădulescu-Motru, P. P. Negulescu, I. Petrovici, Alex. Rosetti, G. Călinescu, N. Petrescu. Colaboratori constanți ai revistei au fost și M. Eliade, M. Sebastian, Mihail Sadoveanu, Vladimir Streinu.

Au fost publicate în revistă o serie de informații în legătură cu apariții de cărți, cu desfășurarea unor congrese internaționale, atitudini ale oamenilor de cultură față de evenimentele politice pe care le traversa Europa aceluia timp. Revista și-a propus

⁹ *Poezia omului de știință*, în Al. Raicu, „Autografe”, Ed. Albatros București, 1983, p. 165.

¹⁰ Ion Simionescu, *Țara noastră*, Fundația pentru Literatură și Artă, București, 1940, p. 50.

¹¹ *Ibidem*, p. 53.

¹² *De vorbă cu domnul profesor universitar Al. Rosetti, directorul Fundației „Carol al II-lea”*, în „Adevărul”, 10 iunie 1937, p. 3.

și a reușit în aproape întreaga perioadă de apariție (1934–1947) să fie o publicație de sinteză culturală românească, orientată spre publicarea de studii aprofundate, spre ceea ce era esențial ca manifestare și semnificație.

Atât la nivelul revistei cât și la cel al Fundației pentru Literatură și Artă au intervenit schimbări determinate de modificările ce au survenit în conducerea politică a țării în 1940. Alexandru Rosetti a fost înlocuit din funcția de director al Fundației cu Dimitrie Caracostea, a cărei formație culturală era de orientare germană. Activitatea editorială a Fundației pentru Literatură și Artă, precum și subiectele tratate de Revistă au manifestat un interes crescând pentru cultura germană și cea italiană¹³. Direcția lui Dimitrie Caracostea în fruntea Fundației regale a durat până în anul 1944, când acuzat de o conducere dictatorială, a fost înlăturat din funcție¹⁴. Tot în acest an a fost desființată Fundația pentru Literatură și Artă, patrimoniul acesteia trecând asupra Fundației regale „Mihai I”, doar pentru un an însă, deoarece în iunie 1945 Fundația pentru Literatură și Artă se reînființează, avându-l în funcția de director pe Alexandru Rosetti.

După încheierea războiului, această fundație s-a aflat în imposibilitatea de a-și relua activitatea editorială, asigurând totuși în continuare apariția R.F.R.¹⁵.

Dar, în condițiile intrării României în sfera de influență a Uniunii Sovietice și a venirii comuniștilor la putere, revista a fost nevoită să facă tot mai multe compromisuri ideologiei comuniste.

Înlăturarea regelui de la conducerea statului a făcut imposibilă continuarea activității așezămintelor regale, unele dintre ele fiind desființate, altele trecând în patrimoniul statului cu denumiri schimbate.

Fundația pentru Literatură și Artă a fost desființată în august 1949, patrimoniul acesteia fiind preluat de Editura de Stat pentru Literatură și Artă (E.S.P.L.A.)¹⁶.

Dacă noua conducere politică instaurată după anul 1947 a urmărit înlăturarea oricărui aspect care ar fi putut să prezinte instituția regalității într-o lumină favorabilă, paginile volumelor de memorii, amintiri ce poartă semnătura unor personalități ale culturii românești interbelice vin să confirme importanța și necesitatea unor astfel de instituții, așezăminte pentru creația culturală.

Mircea Eliade nota în paginile „Memoriilor”: „De când Fundațiile Regale își începuseră activitatea editorială scriitorii dobândiseră un anumit prestigiu. Până atunci numai un Rebreanu sau M. Sadoveanu reușiseră să trăiască exclusiv din scris... Dar Fundația Regală pentru Literatură și Artă anunțase o serie de colecții... și aproape toți scriitorii de o anumită valoare, chiar și foarte tineri, începuseră să primească avansuri pentru viitoarele cărți sau traduceri”¹⁷.

Mihail Sebastian aprecia că Fundația realizează un act de control în toată viața culturală, în cât mai variate domenii: „Ea merge la izvoare, fie pentru a descoperi valori pe care timpul le-a acoperit cu uitarea lui, fie pentru a degaja posibilități cărora

¹³ D. Caracostea, *Menirea Fundației pentru Literatură și Artă în R.F.R.*, an VII, nr. 1, p. 420.

¹⁴ *Noua lege de organizare a Fundațiilor Culturale Regale*, în R.F.R., an XI nr. 7, p. 137.

¹⁵ Corin Grasu, *Timpuri grele*, în R.F.R., an XIV, nr. 7, p. 137.

¹⁶ *Corespondența lui Alexandru Rosetti cu G. Călinescu (1932–1964)*, Ed. Eminescu, p. 221.

¹⁷ Mircea Eliade, *Memorii*, Ed. Humanitas, București, 1991, vol. I, p. 325.

timpul încă nu le-a dat răgazul de a se clarifica din primele incertitudini. Acolo unde istoria literară nu ne transmite decât o amintire mai mult respectuoasă decât atentă, Fundația ne restituie un scriitor viu, acolo unde istoria literară uita, Fundația își aduce aminte“¹⁸.

SUMMARY

A Royal Establishment – The Foundation for Literature and Art „King Charles II“

by Petruța Burlacu

In 1933, King Charles of Romania created a Cultural Foundation remarkable for its publishing activities organized on collections, libraries, series. The Foundation published critic editions of Romanian classical writers; large syntheses of Romanian literature (G. Călinescu), history (C. C. Giurescu), geography (I. Simionescu); Gala Galaction's translation of the Bible; Mihai Eminescu's works under the care of Perpessicius; the works of Lucian Blaga, Tudor Vianu; the Foundation also ran the „Royal Foundation Magazine“, and awarded annual prizes to young writers.

The Foundation was officially suppressed in August 1943.

¹⁸ Mihail Sebastian, *Eseuri, Cronici, Memorial*, Ed. Minerva, 1972, p. 420.